

ZAHRANIČNÍ MIGRACE

Zahraniční migrací se rozumí v České republice stěhování osob přes hranice státu spojené se změnou trvalého bydliště a evidované prostřednictvím ohlašoven pobytu statistickými orgány. Takto je migrace sledována statistickými orgány od roku 1954. Zahraniční migraci představují ale také cizinci, registrovaní orgány Ministerstva vnitra, kteří k nám přicházejí na základě udělení povolení k pobytu – buď trvalému, nebo přechodnému na dlouhodobá víza (nad 90 dnů), a dále cizinci, kteří obdrží azyl (podle § 73 zákona 325/1999 Sb. o azylu) či vízum za účelem strpění (podle § 35 zákona 326/1999 o pobytu cizinců). Cizinci, kteří obdrželi povolení k trvalému pobytu a přihlásí se k trvalému bydlišti, jsou zahrnuti zároveň v evidenci zahraniční migrace na základě registrace trvalého pobytu; tvoří však jen menší část cizinců pobývajících na našem území. Stále větší význam získává migrace cizinců, zdržujících se u nás na základě udělení víza k přechodnému pobytu na více než 90 dnů podle zákona 323/1999 Sb. (dříve povolení k dlouhodobému pobytu, podle zákona č. 123/1992 Sb.). Získání tohoto víza je totiž mnohem snazší než obdržení povolení k trvalému pobytu, a to i po zpřísnění imigrační legislativy v posledních letech. Proto se počet cizinců s dlouhodobým pobytem či nově s vízem k přechodnému pobytu nad 90 dnů udržuje již od roku 1995 na zhruba trojnásobku počtu cizinců s uděleným povolením k trvalému pobytu.

Statistika zahraniční migrace vedená Českým statistickým úřadem a data o zahraniční migraci Ministerstva vnitra neposkytují tedy srovnatelné údaje, nelze je propojit, neboť jsou postaveny na odlišném výkladu samotného pojmu migrace a na odlišných principech. Protože podrobnější demografické údaje o zahraniční migraci (imigraci i emigraci) sleduje pouze Český statistický úřad, který má informace jen o části cizinců, může být hodnocení demografického významu zahraniční migrace zkreslené. Skutečný obraz o celkovém rozsahu zahraniční migrace navíc dotvářejí nemalé počty cizinců pobývajících na našem území nelegálně; kvantitativní hodnocení nelegální migrace je však značně problematické. V následující části analýzy o pohybu obyvatelstva v České republice je věnována pozornost především zahraničnímu stěhování na základě změny trvalého bydliště, v menší míře pak imigraci podle údajů ministerstva vnitra.

Intenzita zahraničního stěhování zůstala zatím nízká

Tab. 7.1: Evidovaná zahraniční migrace

Ukazatel	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Počet přistěhovalých	12 900	10 207	10 540	10 857	12 880	10 729	9 910	7 802
Počet vystěhovalých ¹	7 424	265	541	728	805	1 241	1 136	1 263
Saldo stěhování ¹	5 476	9 942	9 999	10 129	12 075	9 488	8 774	6 539
Objem stěhování ¹	20 324	10 472	11 081	11 585	13 685	11 970	11 046	9 065
Saldo na 1 000 obyvatel	0,53	0,96	0,97	0,98	1,17	0,92	0,85	0,64
Stěhování se Slovenskem								
Počet přistěhovalých	7 276	4 076	3 845	3 450	3 088	2 887	3 235	2 826
Počet vystěhovalých ¹	7 232	56	140	213	260	356	336	413
Saldo stěhování ¹	44	4 020	3 705	3 237	2 828	2 531	2 899	2 413
Stěhování s ostatními zeměmi								
Počet přistěhovalých	5 624	6 131	6 695	7 407	9 792	7 842	6 675	4 976
Počet vystěhovalých ¹	192	209	401	515	545	885	800	850
Saldo stěhování ¹	5 432	5 922	6 294	6 892	9 247	6 957	5 875	4 126

¹ neúplná evidence vystěhovalých do ciziny

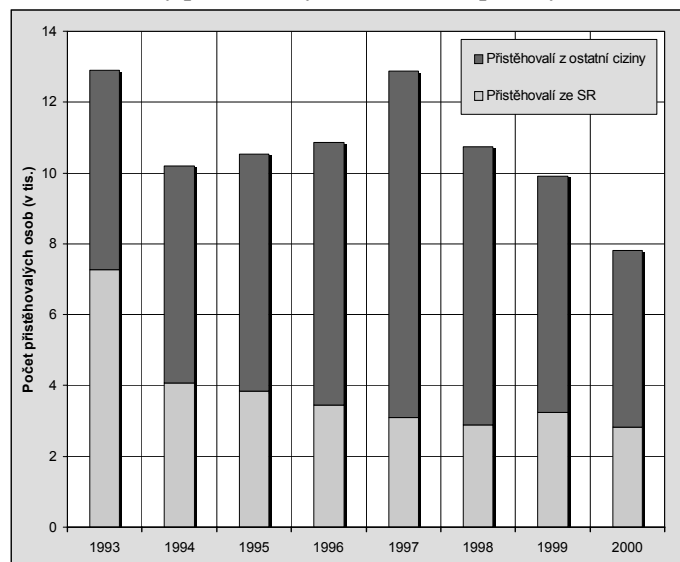
Rok 2000 byl již čtvrtým rokem, kdy se snižuje intenzita zahraniční migrace na základě evidence změn trvalého pobytu osob. Vývoj migrace od vzniku České republiky v roce 1993 však nebyl přímočarý. V roce 1994, rok po skončení migrační vlny v souvislosti s rozdělením československé federace, při níž objem migrace překročil 20 tis. osob, klesl rozsah migračních pohybů zhruba na polovinu. V následujících letech intenzita migrace ale opět plynule vzrůstala a druhého vrcholu bylo dosaženo v roce 1997. Objem stěhování však tvořil jen necelé dvě třetiny rozsahu migrace v prvním roce existence samostatné České republiky, zatímco saldo zahraničního stěhování bylo více než dvojnásobné (12 tis. osob). Během následujících tří let migrační saldo kleslo téměř o polovinu, takže v roce 2000

**Skutečné počty
emigrantů jsou vyšší
než udávají oficiální
data**

se přírůstek migrací opět přiblížil situaci v roce 1993 – byl již jen o necelou pětinu (1 063 osob) vyšší. Migrační saldo v roce 1993 bylo však ještě výsledkem víceméně výměnného pohybu osob přes hranice Česka, hlavně vlivem převažující výměnné migrace se Slovenskem, kdežto v roce 2000 byl efekt stěhování v podobě přírůstku 6,5 tis. osob způsoben výraznou převahou imigrantů nad emigranty. Přitom význam migračního přírůstku ze Slovenska v druhé polovině 90. let postupně klesal (s výjimkou v roce 1999) a v roce 2000 se na přírůstku stěhování podílel jen 37 procenty. Migrační zisky s ostatními státy se v letech 1994–1999 pohybovaly mezi 6–7 tis. osob ročně (s výkyvem 9,2 tis. osob v roce 1997), teprve v roce 2000 saldo kleslo na 4 tis. osob vlivem nižší imigrace v důsledku zavedení zpřísněných imigračních předpisů pro řadu zemí východní Evropy. Význam celkových migračních zisků Česka se tedy během 90. let snížil, přičemž postupně se k dlouhodobému snižování přírůstků stěhování se Slovenskem připojil i pokles významu migračních přírůstků s ostatní cizinou. O postupném zklidňování migračních toků přes hranice státu vypovídá i pokles objemu migrace; v roce 2000 představoval jen 45 % objemu roku 1993, ve srovnání s rokem 1997 se objem snížil o třetinu.

V roce 2000 snížení migračního přírůstku o čtvrtinu oproti roku 1999 bylo způsobeno poklesem počtu imigrantů o více než pětinu (2 108 osob), zatímco počet evidovaných emigrantů mírně vzrostl – o desetinu (127 osob). Při hodnocení vývoje zahraniční migrace je však nutno vzít také v úvahu značné nepřesnosti v uváděných údajích, způsobené hlavně neúplnou evidencí osob vystěhovaných z Česka do ciziny. Za vystěhované občany České republiky se podle zákona č. 9/1995 Sb. považují ty osoby, které při odchodu z republiky odevzdají občanský průkaz. Nelze dobře posoudit, do jaké míry je pozvolný růst počtu vystěhovaných obrazem skutečného oživení emigrace či úplnější registrace. Dílčí údaje o počtech emigrantů od nás do ciziny z jiných pramenů napovídají, že migrační bilance mohou být značně zkreslené. Tak např. podle údajů Slovenského statistického úřadu se počet přistěhovaných z Česka na Slovensko od roku 1997 pohybuje mezi 800–850 osobami, zatímco Český statistický úřad registroval pouze 300–400 vystěhovaných osob. Roční počet vystěhovaných do SRN se podle údajů Spolkového statistického úřadu pohyboval v letech 1997–1998 kolem 9 tis. osob, zatímco Český statistický úřad zaznamenal pouhých 237, resp. 345 osob. Podobná situace je nepochybně také u migrace s jinými státy, a velké rozdíly nelze vysvětlit jen odlišným metodickým pojetím zahraniční migrace. Migrační saldo tím zůstává dlouhodobě nadhodnocené, celkový objem zahraniční migrace je trvale podhodnocený, a proto obraz o vývoji charakteru zahraniční migrace Česka je nepochybně zkreslený. Z existujících dat lze ale usuzovat, že zahraniční migrační saldo bylo aktivní a dosud pomáhalo zmírňovat úbytky obyvatelstva přirozenou měnou, ačkoliv jeho vliv na korekci úbytků počtu obyvatel Česka klesal.

Obr. 7.1: Počty přistěhovaných do České republiky

Změna v pojetí statistiky zahraničního stěhování provedená od roku 2001 ukázala zvýšení počtu přistěhovaných o dvě třetiny; zvýšení počtu vystěhovaných (z 1 263 v roce 2000 na 21 469 osob v roce 2001) však bylo tak výrazné, že vedlo k bilančnímu úbytku více než 8,5 tis. osob. Potvrzují se tak některé dřívější hypotézy, že k úbytkům obyvatelstva zahraniční migrací docházelo u nás již v průběhu 90. let.

Spolehlivější analýzy zahraniční migrace lze z důvodu neúplné evidence vystěhovaných provádět jen pro její imigrační složku. Ve struktuře přistěhovaných do České republiky se po celou dobu její samostatné existence odrážejí rozdíly mezi imigrací ze Slovenska (od roku 1993 je součástí zahraniční migrace) a přistěhovanými z ostatních zemí. Dlouhodobým soužitím v jednom společném státě se vytvořily mezi Českem a Slovenskem nejenom kulturní, sociální a ekonomické vazby, ale mezi příslušníky obou států existují také četné příbuzenské vztahy. V důsledku toho i po rozdělení Československa byla a jsou uplatňována pro migraci se Slovenskem odlišná legislativní opatření s volnějším režimem než pro migraci s ostatními státy – zejména pro dočasnou a pracovní

migraci, ale také např. odlišná pravidla pro udělování trvalého pobytu za účelem sloučení rodiny. Z celkového počtu imigrantů, který od roku 1993 dosáhl téměř 86 tis. osob, tvořili přistěhovaní ze Slovenska téměř 31 tis. osob, tedy více než třetinu; význam této migrace však klesal. Zatímco v roce 1993 tvořili přistěhovaní ze Slovenska ještě 56 % imigrantů, od následujícího roku získali převahu imigranti z ostatních zemí, kteří v roce 1997 tvořili dokonce tři čtvrtiny imigrace. Po tomto vrcholu však následoval pokles, zatímco imigrace ze Slovenska dosáhla vrcholu v roce 1999. V roce 2000 bylo v Česku zaregistrováno jen 2 826 přistěhovaných ze Slovenska, což byly jen necelé dvě pětiny počtu imigrantů z roku 1993; přesto tvořili stále více než třetinu všech imigrantů. V těchto počtech

jsou zahrnuta jak faktická přestěhování, tak i pouhé změny v registraci typu pobytu, tzn. pokud slovenští občané bydlící u nás přechodně získali povolení k trvalému pobytu a přihlásili se k trvalému bydlišti. Totéž ale platí i při evidenci imigrace z ostatních zemí. Trend imigrace z „ostatních zemí“ byl opačný až do roku 1997 – počty přistěhovaných vzrůstaly až na 9 800 osob, po tomto vrcholu však následoval pokles a do roku 2000 se tok imigrantů z ostatních zemí ztenčil na polovinu.

Zajímavý byl vývoj složení imigrantů podle státního občanství, které se sleduje od roku 1995 (do té doby se zjišťovala národnost přistěhovaných). Podstatně se odlišovalo zastoupení těchto imigrantů u přistěhovaných ze Slovenska od struktury přistěhovaných z ostatních zemí. U imigrace z ostatních zemí měli v polovině 90. let přistěhováni s českým občanstvím ještě klíčové postavení, neboť tvořili polovinu všech imigrantů. Do roku 1999 jejich počet klesl více než o polovinu, ale jejich podíl se snížil na necelou čtvrtinu. V roce 2000 jejich počet opět vzrostl (1 728 osob) a podíl se zvýšil až na 35 %, což ale souviselo s celkově nižším počtem přistěhovaných z ostatních zemí. Všimneme-li si pouze zemí vyspělé Evropy (státy EU, Švýcarsko, Norsko), byl pokles počtu reemigrantů rychlejší, v letech 1995–1999 téměř o tři pětiny, takže jejich podíl se snížil z poloviny na 45 %. Mezi přistěhovanými ze Slovenska tvořily osoby s českým občanstvím v roce 1995 třetinu, do roku 1997 jejich podíl klesl na méně než čtvrtinu. Od roku 1998 se trend obrátil a v roce 2000 měli imigranti ze SR téměř ve dvou třetinách případů české občanství. Vysvětlení těchto rozdílů je možné najít v legislativě, podle níž je získání českého občanství pro občany Slovenska snazší než pro ostatní cizince, neboť řada slovenských občanů může nabýt českého občanství sňatkem prakticky ihned po uzavření manželství (v roce 2000 bylo uzavřeno téměř tisíc sňatků, kdy jeden ze snoubenců měl slovenské a druhý české státní občanství).

Počty imigrantů s českým státním občanstvím se příliš nemění

Tab. 7.2: Přistěhováni s českým státním občanstvím

Přistěhováni	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Přistěhováni s českým státním občanstvím celkem	4 637	3 449	2 931	2 786	3 100	3 575
– podíl z imigrantů úhrnem (v %)	44,0	31,8	22,8	26,0	31,3	45,8
v tom:						
Ze Slovenska	1 289	900	720	906	1 503	1 847
– podíl z imigrantů ze SR celkem (v %)	33,5	26,1	23,3	31,4	46,5	65,4
Z ostatních zemí	3 348	2 549	2 211	1 880	1 597	1 728
– podíl z imigrantů z ostatních zemí celkem (v %)	50,0	34,4	22,6	24,0	23,9	34,7
Z toho ze zemí vyspělé Evropy	1 702	1 182	1 031	836	737	769
– podíl z imigrantů s českým občanstvím z ostatních zemí (v %)	50,8	46,4	46,6	44,5	46,1	44,5

Ve složení imigrantů podle země původu se v roce 2000 odrazilo zavedení vízové povinnosti se zeměmi bývalého SSSR: od 29. května 2000 byla zavedena vízová povinnost s Ruskem a Běloruskem, od 28. června 2000 s Ukrajinou, od 22. října 2000 byly vypovězeny bezvízové dohody s Kyrgyzstánem, Moldávií, Kazachstánem a Turkmenistánem. Tím se snížily počty přistěhovaných z těchto zemí a zároveň se částečně změnilo také pořadí států, odkud k nám imigranti nejčastěji přicházejí. Kromě přistěhovaných ze Slovenska, kteří mají více než třetinovým podílem na imigraci výjimečně trvalé prvenství, si druhé místo nejvýznamnější zdrojové země imigrace již třetím rokem udržela Ukrajina, a to i přes pokles počtu imigrantů více než o čtvrtinu; na celkovém počtu přistěhovaných se Ukrajinci podíleli téměř 16 %. V důsledku razantního poklesu počtu osob přistěhovaných z Vietnamu a z Ruska oproti roku 1999 se stala třetím největším proudem imigrace z Německa (7 %), a to přes mírný úbytek počtu přistěhovaných. Přistěhovali z Ruska i přes snížení téměř o 40 % zůstali i nadále čtvrtou nejpočetnější skupinou (5 % z imigrantů). Po dvou letech se opět zvýšily počty přistěhovaných ze Spojených států, šestou nejpočetnější skupinou přistěhovaných byli v roce 2000 imigranti z Vietnamu. Zavedení vízové povinnosti s Kazachstánem znamenalo sestup ze sedmého na 13. místo v pořadí zdrojových zemí imigrace do Česka. Stabilní zůstávají v posledních třech letech toky imigrantů z Kanady, Švýcarska a Velké Británie. I přes mírný nárůst počtu imigrantů z vyspělých zemí bylo Česko také v roce 2000 cílovou zemí hlavně pro imigranty z východní Evropy.

Nejsilnější proud imigrace přichází trvale ze Slovenska a pak z Ukrajiny

Věková struktura imigrantů byla i nadále velmi příznivá. Převážnou část přistěhovaných, kolem 80 %, tvořily po celá 90. léta osoby v produktivním věku, přičemž u přistěhovaných ze Slovenska bylo zastoupení osob v produktivním věku o něco nižší, především ve prospěch dětské složky. Zatímco dětská složka u imigrace ze Slovenska významně převažovala nad přistěhovanými v poproduktivním věku (osoby starší 60 let), u přistěhovaných z ostatních zemí byl poměr dětí a starších osob mnohem vyrovnanější s tendencí vzestupu podílu přistěhovaných starších 60 let. U přistěhovaných ze Slovenska

ještě šest let po rozdělení federace docházelo k častějšímu stěhování rodin s dětmi, jak je to charakteristické pro vnitřní migraci. Mezi imigranty mírně převládali muži, i když v posledních letech se poměr pohlaví zvolna vyrovnával.

Tab. 7.3: Nejvýznamnější imigrační proudy do České republiky

Země vystěhování	1993		1995		1998		1999		2000	
	Počet osob	Pořadí	Počet osob	Pořadí	Počet osob	Pořadí	Počet osob	Pořadí	Počet osob	Pořadí
Slovensko	7 276	1.	3 845	1.	2 887	1.	3 235	1.	2 826	1.
Ukrajina	279	8.	846	3.	1 595	2.	1 676	2.	1 213	2.
Německo	1 391	2.	1 198	2.	688	4.	560	5.	537	3.
Rusko	310	6.	364	7.	593	5.	701	4.	433	4.
USA	314	5.	372	5.–6.	255	7.	265	6.	395	5.
Vietnam	205	10.	372	5.–6.	1 204	3.	808	3.	312	6.
Kanada	421	3.	390	4.	187	11.	144	10.	141	7.
Bulharsko	63	20.	203	11.	247	9.	171	9.	140	8.
Švýcarsko	404	4.	315	8.	153	13.	115	14.	117	9.
Velká Británie	106	16.	112	17.	90	21.	68	21.	103	10.

Početně významnější skupinou imigrantů než přistěhovalí ze zahraničí evidovaní na základě přihlášení se k trvalému pobytu byli cizinci, kteří u nás pobývali na základě udělení víza k pobytu na více než 90 dnů (dříve dlouhodobý pobyt). Získání povolení k pobytu na vízum nad 90 dnů je mnohem snazší než povolení k trvalému pobytu, navíc bývá v mnoha případech obnovováno. V roce 2000 obdrželo povolení k trvalému pobytu 5 451 osob a celkový počet cizinců zdržujících se u nás s tímto dokladem vzrostl na 66 891 případů, tedy oproti roku 1999 pouze o 137 osob. Povolení k přechodnému pobytu na vízum nad 90 dnů obdrželo necelých 21 tis. cizinců a zároveň bylo dalších 109 tis. víz k pobytu nad 90 dnů prodlouženo, takže tito cizinci počtem 134 tis. osob více než dvojnásobně převyšovali počet cizinců s uděleným trvalým pobytem. V roce 2000 se poprvé od roku 1990 meziroční přírůstek počtu cizinců s pobytem na vízum nad 90 dnů změnil v úbytek. Pokles o 28 tis. osob lze vysvětlit především změnou pravidel pro pobyt slovenských občanů v průběhu roku 2000. Skutečnost, že občané Slovenska nemusí žádat o vízum pro pobyt nad 90 dnů a nemusí se hlásit k přechodnému pobytu na našem území, byla hlavní příčinou patrně neúplné evidence slovenských občanů (v počtu 134 tis. osob s vízem nad 90 dnů jsou Slováci pobývajících u nás v souladu s nařízením vlády z roku 2000 zahrnutí). Další příčinou bylo zpřísnění podmínek pro obdržení víza pro pobyt nad 90 dnů pro ostatní cizince, což se projevilo v přesunu žadatelů o tato víza do skupiny žadatelů o azyl (především státní příslušníci Ukrajiny, Moldávie, Vietnamu a Ruska).

Tab. 7.4: Složení přistěhovalých do Česka podle věku a pohlaví (v %)

Věková skupina	Přistěhovalí celkem				Přistěhovalí ze Slovenska				Přistěhovalí z ostatních států			
	1993	1997	1999	2000	1993	1997	1999	2000	1993	1997	1999	2000
0–14	14,5	10,6	13,1	9,1	20,4	14,9	14,9	12,6	6,9	9,2	12,2	7,1
15–59	75,9	82,4	78,8	81,8	72,5	79,3	78,2	79,9	80,2	83,4	79,2	82,9
60 a více	9,6	7,0	8,1	9,1	7,1	5,8	6,9	7,5	12,9	7,4	8,6	10,0
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Absolutní počet	12 900	12 880	9 910	7 802	7 276	3 088	3 235	2 826	5 624	9 792	6 675	4 976
– z toho ženy (v %)	47,8	45,0	49,0	49,3	47,2	45,3	47,9	49,5	48,5	44,9	49,5	49,5

Od roku 1993 vzrostl počet cizinců s povolením k dlouhodobému pobytu téměř třikrát, největší dynamiku však měl tento dříve u nás téměř neznámý druh pobytu začátkem 90. let; v letech 1991–1993 se počet těchto cizinců každoročně více než zdvojnásobil. Růst počtu cizinců s povolením k trvalému pobytu byl mnohem pozvolnější a plynulejší. V roce 1990 žilo na našem území těchto cizinců třikrát více (27 tis.) než cizinců s dlouhodobým pobytem, v roce 1993 již nad 31 tis. cizinců s trvalým pobytem převažovali cizinci s dlouhodobým pobytem a do roku 2000 se tento poměr změnil na 2 : 1 ve prospěch cizinců s dlouhodobým pobytem. Na 1 000 obyvatel připadalo v roce 2000 necelých 20 cizinců žijících zde na povolení, z toho 13 z nich byl povolen přechodný pobyt na vízum nad 90 dnů. O těchto cizincích jsou k dispozici pouze údaje o účelu pobytu, o zemi původu a o místě jejich pobytu u nás. Podrobnější demografické údaje o nich neznáme, přestože by tyto informace byly velmi užitečné

zvláště z regionálního pohledu, neboť počty cizinců a jejich pracovní aktivity jsou výrazně regionálně diferencovány.

Tab. 7.5: Počty cizinců s povolením pobytu na území České republiky (v tis.; k 31.12.)

Druh pobytu	1993	1994	1995	1998	1999	2000 ⁴	Index 2000/1993
Pobyt na vízum nad 90 dnů ¹	46,1	71,2	120,1	155,8	162,1	134,1	291
Trvalý pobyt	31,1	32,5	38,5	63,9	66,8	66,9	215
Bez specifikace pobytu ³	0,5	0,7	0,6	0,5	x	x	x
Celkem	77,7	104,4	159,2	220,2	228,9	201,0	259
Celkem na 1 000 obyvatel ČR ²	7,5	10,1	15,4	21,4	22,3	19,6	.
Cizinci s pobytem na vízum nad 90 dnů na 1 000 obyvatel ČR ²	4,5	6,9	11,6	15,1	15,8	13,1	.

¹ do roku 1999 dlouhodobý pobyt

² cizinci s trvalým pobytem jsou zahrnuti do celkového počtu obyvatel ČR

³ do r. 1998 nespecifikován druh pobytu u cizinců bez údaje o státní příslušnosti, od r. 1999 zahrnuti ve skupinách podle druhu pobytu

⁴ v počtu osob s udělením vízum nad 90 dnů jsou zahrnuti i občané SR, pobývající u nás na základě nařízení vlády č. 77 z 3. března 2000 na základě potvrzení o přechodném pobytu

Pramen: Ministerstvo vnitra, Cizinecká a pohraniční police.

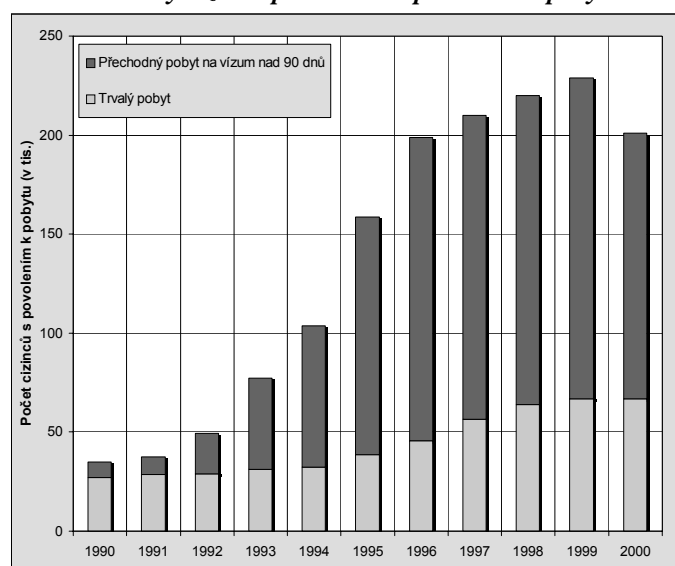
Z vývoje složení cizinců pobývajících v Česku přechodně na vízum nad 90 dnů podle státního občanství je zřejmý vliv nových legislativních úprav z roku 2000, projevující se zejména ve snížení počtu cizinců s pobytem na vízum nad 90 dnů z Ukrajiny, Ruska a Vietnamu.

Nejčastějším důvodem udělení povolení k pobytu cizincům bylo podnikání nebo zaměstnání. Od roku 1997, kdy na našem území tito cizinci počtem 125 tis. osob dosáhli vrcholu (nepočítaje v to téměř 70 tis. registrovaných občanů Slovenska), a kdy poprvé počet živnostenských oprávnění udělených cizincům převýšil počet udělených povolení k zaměstnání, nastal především v důsledku regulace udělování povolení k zaměstnání pokles jejich počtu. V roce 2000 u nás žilo více než 40 tis. cizinců s povolením k zaměstnání, pouhých 56 % počtu z roku 1996. Počet cizinců s povolením k podnikání se po propadu v roce 1998 naopak každoročně zvyšoval až na 61 tis. v roce 2000, ale ani v tomto roce ještě nedosáhl maxima z roku 1997. Regulační opatření byla uplatňována v oblasti udělování povolení k zaměstnání, zejména v rámci bilaterálních dohod se zeměmi, ze kterých k nám přicházejí ve větších počtech cizinci hledající uplatnění na trhu práce, a to především s ohledem na zaměstnanost našich občanů. Udělení živnostenského oprávnění regulaci nepodléhalo.

Ačkoliv zaměstnanost občanů Slovenska není u nás regulována, měla od svého vrcholu v roce 1996 klesající trend; teprve v roce 2000 nastalo v souvislosti s nařízením vlády o zaměstnávání slovenských občanů jisté oživení. V roce 2000 bylo v Česku registrováno 63,6 tis. zaměstnaných občanů Slovenska.

Z více než 40 tis. povolení k zaměstnání získali podle údajů Ministerstva práce a sociálních věcí nejvíce těchto povolení občané Ukrajiny (38 %), na druhém místě byli Poláci (16 %), dále pak občané Moldávie, SRN a Bulharska. Zatímco počet povolení k zaměstnání oproti roku 1999 klesl téměř o čtyři tisíce, bylo na konci roku evidováno o necelé 3 tis. podnikatelů (5 %) více než v roce 1999. Mezi více než 61 tis. osob s živnostenským oprávněním jen mírně převažovali občané Ukrajiny (35 %) nad občany Vietnamu (31 %), na třetím místě byli občané Slovenska (11 %). Přestože cizinci netvořili v roce 2000 ani 2 % z celkového počtu obyvatelstva (jejich podíl ve srovnání s rokem 1999 dokonce klesl), na trhu práce stoupl jejich podíl na 3,2 % z počtu pracujících. Mnohem významněji však ovlivňovali pracovní trh i složení obyvatelstva ve vybraných regionech. Vysoká koncentrace ekonomických aktivit cizinců byla trvale v Praze a okolí, i když se postupně snižovala. V roce 2000 bylo v Praze a jejím zázemí soustředěno více než 30 % cizinců, z nich třetinu tvořili Slováci. Podíl cizinců z úhrnu pracujících osob v Praze představoval téměř 8 %, o něco méně byli zastoupeni v okresech Praha-západ (5,4 %), Praha-východ (6,4 %) a Mělník (4,3 %). Nejvyšší podíl však tvořili v okrese Mladá Boleslav (9,4 % zaměstnaných osob). Více se cizinci uplatňovali na pracovních trzích velkoměst (Ostrava 4,2 % – převážně občané Slovenska), Brno (4,3 % zaměstnaných), v okrese Vsetín (3,7 %

Obr. 7.2: Počty cizinců podle druhu povoleného pobytu

Počet cizinců s povolením k pobytu nad 90 dnů se v roce 2000 značně snížil

– hlavně Slováci), v okrese Liberec (5,6 %) a dále v pohraničních okresech Cheb, Karlovy Vary a Tachov svými podnikatelskými aktivitami. V regionálním rozmístění cizinců je patrná rychlá reakce na aktuální ekonomickou situaci a poptávku po pracovní síle (odliv z Ostravska v roce 1999).

Tab. 7.6: Cizinci podle povoleného druhu pobytu a podle státního občanství

Země původu	Pobyt na vízum nad 90 dnů ¹		Trvalý pobyt		Celkem	
	1999	2000	1999	2000	1999	2000
Absolutní počty osob						
Ukrajina	58 093	41 438	7 790	8 774	65 883	50 212
Slovensko	27 344	33 136	13 018	11 129	40 362	44 265
Vietnam	16 870	15 318	7 954	8 238	24 824	23 556
Polsko	6 680	5 281	11 598	11 769	18 278	17 050
Rusko	13 420	9 158	3 486	3 806	16 906	12 964
Ostatní státy	39 701	29 729	22 908	23 175	62 609	52 904
Celkem	162 108	134 060	66 754	66 891	228 862	200 951
Podíl z počtu cizinců s příslušným druhem povolení (v %)						
Ukrajina	35,8	30,9	11,7	13,1	28,8	25,0
Slovensko	16,9	24,7	19,5	16,6	17,6	22,0
Vietnam	10,4	11,4	11,9	12,3	10,8	11,7
Polsko	4,1	4,0	17,4	17,6	8,0	8,5
Rusko	8,3	6,8	5,2	5,7	7,4	6,5
Ostatní státy	24,5	22,2	34,3	34,7	27,4	26,3
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹ v roce 1999 dlouhodobý pobyt

Součástí legální zahraniční migrace jsou i cizinci žádající u nás o politický azyl. Koncem roku 2000 žilo u nás 1 268 osob s uděleným azylem. Nejvíce jich pocházelo z Rumunska (22 %), Afghánistánu (10 %), zemí bývalého Sovětského svazu, Vietnamu a Arménie. V tomto roce bylo podáno 8,8 tis. žádostí o azyl, z nich bylo vyhověno pouze 133 žadatelům. Nejvíce žadatelů pocházelo z Ukrajiny, Afghánistánu (shodně 13 %), z Moldávie (9 %), Slovenska (8 %) a Indie. Od poloviny 90. let, především však od roku 1998, lze sledovat vzestup počtu žadatelů, a kromě toho se v roce 2000 změnilo i složení žadatelů podle státní příslušnosti. Do popředí se dostali žadatelé z Ukrajiny, Moldávie, Slovenska a stabilně zde figurují občané Afghánistánu; klesl podíl žadatelů ze Srí Lanky, Indie a dalších asijských zemí a z Jugoslávie. Od roku 1990 bylo evidováno téměř 34 tis. žádostí, ale azyl obdrželo jen 2 031 osob, tedy necelých 6 %.

Tab. 7.7: Žadatelé o politický azyl v České republice

Ukazatel	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	Celkem od roku 1990
Počet žadatelů	2 207	1 187	1 417	2 211	2 109	4 086	7 219	8 788	33 893
Počet udělených azylů	254	110	59	150	96	78	80	133	2 031
– v % počtu žadatelů	11,5	9,3	4,2	6,8	4,6	1,9	1,1	1,5	6,0

Pramen: Ministerstvo vnitra ČR, Odbor pro uprchlíky a integraci cizinců.

Azylová imigrace zůstává velmi nízká

V podmínkách České republiky se zahraniční migrace stala v 90. letech záležitostí dočasných, byť déle trvajících pobytů cizinců. Přestože cílem řady přistěhovalců je stále trvalé přesídlení, tedy alespoň získání povolení k trvalému pobytu, stále více převládají v charakteru migrace dočasné, především pracovní pobyty cizinců, a přistěhovalectví ve smyslu trvalého přesídlení přestalo odrážet celkovou migrační situaci. Mnozí z migrantů s vízy k pobytu nad 90 dnů si zde dobu pobytu několikrát prodlužují, často zde mají jen přechodné bydliště, délku pobytu nelze zjistit. Podle jejich aktivit na našem území je lze rozdělit do tří hlavních typů:

- Pracovníci převážně v dělnických a málo kvalifikovaných profesích (imigrace většinou ze zemí bývalého Sovětského svazu, Polska a z Balkánu; jsou mezi nimi často lidé kvalifikovaní, se středoškolským i vysokoškolským vzděláním);
- Obchodníci a podnikatelé, pocházející většinou z asijských zemí, a to z Vietnamu, Thajska, Pákistánu a Číny;

- c) Imigranti z vyspělých zemí; většinou lidé vysoce kvalifikovaní, s vyšším vzděláním, kteří jsou nejčastěji zaměstnáni ve vedení různých firem, jako poradci, podnikatelé nebo ve vzdělávací sféře.

Rozsah déletrvajících nelegálních pobytů osob je obtížně kvantifikovatelný. Převážně jde o osoby ze zemí bývalého východního bloku, jižní a jihovýchodní Asie. Odhaduje se, že může jít až o 100 tis. pracovníků, převážně ve stavebnictví. Kromě zaměstnávání těchto nelegálních pracovníků naše republika slouží stále jako tranzitní země pro cizince, kteří se snaží přejít nelegálně přes hranice Česka do zemí Evropské unie. V roce 2000 bylo zjištěno ve směru z České republiky více než 28 tis. nelegálních přechodů cizinců.

Rok 2000 byl posledním z delšího období, za které jsou srovnatelná data. V roce 2001 došlo ke změně pojetí statistiky zahraničního stěhování, když do migrační bilance byly zahrnuty i osoby s pobytem na vízum nad 90 dnů, kteří se u nás zdržují déle než rok (jejich počty zjištěné při sčítání lidu, domů a bytů 2001 se stanou i součástí bilance obyvatelstva České republiky).

Poznámka:

Pobyt cizinců v ČR od 1. ledna 2000 nově upravují zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců v ČR a o změně některých zákonů, a zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a změně zákona č. 283/1991 Sb. včetně dalších předpisů a novel zákona. Cílem těchto zákonů bylo odstranit nedostatky dosavadních právních úprav, aby bylo možné účinněji regulovat pobyt cizinců na našem území a zároveň harmonizovat naše právní předpisy s požadavky práva EU. Zákon o pobytu cizinců nově zavedl dva druhy pobytu – přechodný a trvalý, upravil problematiku vydávání a prodlužování víz a zavedl řadu dalších ustanovení. Institut krátkodobého pobytu byl nahrazen termínem „přechodný pobyt na území bez víza“ a „přechodný pobyt na krátkodobá víza“. Povolení k trvalému pobytu je i nadále vydáváno v omezeném rozsahu a v zákonem stanovených případech, nejčastěji za účelem společného soužití s českým státním příslušníkem, z humanitárních důvodů, nebo pokud je to v zahraničně politickém zájmu ČR, či po nejméně osmi letech pobytu na vízum nad 90 dnů a v dalších zvláštních případech. Místo pojmu „dlouhodobý pobyt“ uvedeného v zákoně z r. 1992 byl zaveden „přechodný pobyt na dlouhodobá víza“. Na dlouhodobá víza mohou v ČR pobývat cizinci s vízy k pobytu nad 90 dnů, s vízy za účelem strpění a s vízy za účelem dočasné ochrany. Vízum za účelem dočasné ochrany může získat cizinec, pokud žije s cizincem, který je držitelem povolení k pobytu, vízum za účelem strpění je udělováno cizincům, kteří požádali o soudní přezkoumání správního rozhodnutí ve věci azylu. Vízum k pobytu nad 90 dnů je udělováno cizincům na základě uvedení účelu pobytu na našem území.

Početně nejvýznamnějšími kategoriemi cizinců a zároveň skupinami silícího ekonomického, sociálního i demografického významu jsou cizinci pobývající u nás na vízum nad 90 dnů a s uděleným povolením k trvalému pobytu; o nich existují i podrobnější statistické údaje. Odlišně bylo v roce 2000 upraveno postavení imigrantů ze Slovenska. Občané Slovenska podle nařízení vlády č. 77 ze dne 8.3.2000 nemusí žádat o vízum k pobytu nad 90 dnů, ale mohou na našem území pobývat pouze na základě potvrzení o přechodném pobytu, které jim na jejich žádost a po předložení dokladu potvrzujícího účel pobytu vydá cizinecká policie. Občané SR navíc nemají povinnost hlásit orgánům cizinecké policie svůj pobyt na našem území, pokud se nejedná o trvalý pobyt. Pravidla pro získání povolení k trvalému pobytu se nezměnila a jsou prakticky shodná jako u ostatních cizinců, častější je však u občanů Slovenska soužití s českým státním občanem či slučování rodin.).

VNITŘNÍ MIGRACE

Intenzita vnitřní migrace v roce 2000 navázala na trendy předchozích let. Klesající objem stěhování, zvláště na větší vzdálenosti (mezikrajská, ale i meziokresní) se v druhé polovině 90. let stabilizoval. Ročně se stěhovalo kolem 200 tis. osob. Stěhování mezi kraji se v roce 2000 podle starého územního členění (platného do konce roku 1999) podílelo na objemu migrace téměř čtvrtinou, meziokresní stěhování v rámci krajů 21 %. Podíl migrace mezi těmito typy administrativních územních jednotek je od poloviny 90. let stabilizovaný, hodnoty jen mírně oscillovaly mezi 46 až 49 tis. osob u krajské migrace, u okresní mezi 40–42 tis. Podle nové krajské organizace platné od 1.1.2000 jsou samozřejmě příslušné relace stěhování mezi kraji a okresy rozdílné – s větším počtem krajů se zvýšil i podíl mezikrajské migrace na úkor meziokresní. Většina lidí se stěhovala na kratší vzdálenosti; stěhování mezi obcemi v rámci okresu tvořilo v roce 2000 více než dvě pětiny objemu migrace, a přičteme-li k tomu i stěhování mezi urbanistickými obvody v Praze, 55 % všech pohybů – tedy prakticky stejně jako v předchozím roce. Zatímco však od roku 1997 počty stěhujících se mezi obcemi v rámci okresů mírně rostly a podíl na objemu osciloval mírně nad 40 %, intenzita stěhování v rámci urbanistických obvodů

**Od roku 2000 platí
nová právní úprava
pobytu cizinců**

**Objem vnitřní migrace
se téměř nemění**

Prahy zvolna klesala; od vzniku České republiky, kdy se v roce 1993 v Praze přestěhovalo téměř 41 tis. osob, klesl počet stěhování na necelých 27 tis. osob, tedy ze 17 % na 13 % celého objemu migrace.

Tab. 7.8: Objem vnitřního stěhování podle typů administrativních jednotek

Typ stěhování	1993	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ¹
Objem stěhování v ČR celkem	241 261	203 877	195 554	197 226	203 719	201 476	199 716
– na 1 000 obyvatel	23,4	19,7	19,0	19,1	19,8	19,6	19,4
Z kraje do kraje	57 315	49 190	46 200	46 910	48 896	48 567	57 333
– v % celkového objemu	23,8	24,1	23,6	23,8	24,0	24,1	28,7
Z okresu do okresu v krajích	48 993	42 355	39 981	40 821	41 448	42 006	32 592
– v % celkového objemu	20,3	20,8	20,5	20,7	20,3	20,8	16,3
Z obce do obce v okresech	94 166	80 695	78 273	79 935	83 629	82 309	83 121
– v % celkového objemu	39,0	39,6	40,0	40,5	41,1	40,9	41,6
Uvnitř hl. m. Prahy	40 787	31 637	31 100	29 560	29 746	28 594	26 670
– v % celkového objemu	16,9	15,5	15,9	15,0	14,6	14,2	13,4

¹ v r. 2000 je objem stěhování mezi kraji a mezi okresy v krajích nesrovnatelný s minulými roky (nové krajské členění se 14 kraji)

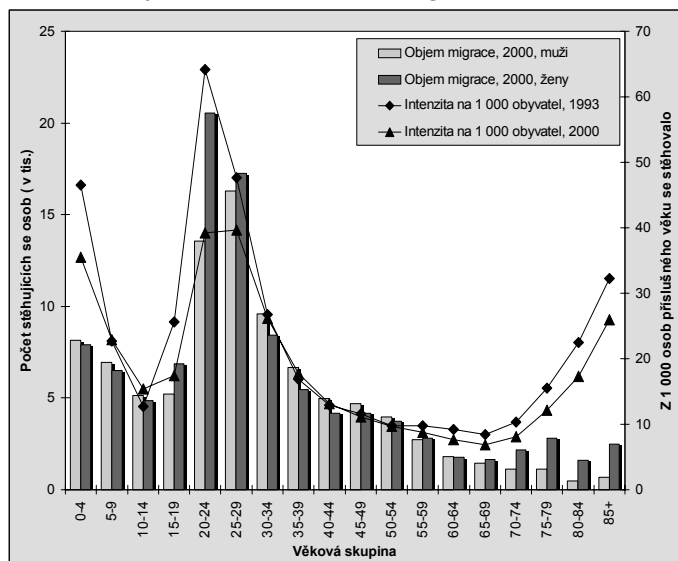
Evidované vnitřní stěhování však podobně jako zahraniční migrace také neodpovídá skutečné mobilitě obyvatelstva; z nepřímého zjištění Českého statistického úřadu vyplývá, že ne všechny osoby měnící své trvalé bydliště tuto změnu hlásí, resp. že ne všechny obecní úřady zasílají hlášení o změně trvalého pobytu za všechny přistěhovalé osoby. V důsledku nerozvinutého trhu s byty, změn ve vlastnictví bytů a rozšíření možností v nakládání s byty (např. pronajímání bytů) nabyly dále na významu formy přechodné mobility – především přechodné bydlení a dojíždka do zaměstnání. Zejména ve velkých městech není řada zde víceméně trvale žijících osob přihlášena k trvalému pobytu (bydlení v podnájmu, ubytovnách). V případě Prahy budou rozdíly mezi evidovanou migrací a skutečnou mobilitou zřejmě zvláště významné. K poklesu objemu stěhování mezi urbanistickými obvody Prahy přispívá totiž více faktorů: na skutečné migraci se zde podílejí přechodné pobyty v pronajatých bytech a ubytovacích zařízeních různého typu; v důsledku nefungujícího bytového trhu, nedostatku finančně přístupného bydlení a přežívajících praktik spojených s přidělováním obecních a státních bytů má řada lidí ve skutečnosti jiné bydliště, než ve kterém je formálně přihlášena. S poklesem objemu stěhování uvnitř Prahy souvisí i rostoucí počet vystěhovalých z Prahy do příměstských regionů, kam je často situována nová individuální bytová výstavba (levnější pozemky), mnozí z „Pražanů“ se stěhují do blízkého okolí hlavního města, kde mohou snadněji získat volný a finančně dostupnější byt nebo domek.

V důsledku vzrůstajících rozdílů v ekonomické situaci regionů během 90. let a s tím související diferenciací ztrát a nabídky pracovních příležitostí se očekával i vzrůst migrační mobility obyvatelstva. Místo očekávaného vývoje však objem migrace do roku 1996 dokonce klesal, v dalších letech nevýrazně osciloval. Ani rostoucí regionální diferenciací úrovně nezaměstnanosti, ani změny v možnostech uplatnění na regionálních pracovních trzích zatím nejsou dostatečnou motivací k migraci u populace

se silnými vazbami na domácí prostředí, jejíž prostorová mobilita je tradičně nízká. Nezáměr nebo nemožnost se přestěhovat navíc umocňuje již zmíněný nefungující bytový trh a s tím spojený nedostatek finančně únosných volných bytů a množství úředních formalit spojených s trvalým přestěhováním.

Pokles migrační mobility byl nejvíce patrný ve snížení intenzity migrace mladých lidí. Především v důsledku odkládání vstupu do manželství, jež je provázáno často stěhováním ženy za manželem, a celkově nižší úrovně sňatečnosti se intenzita stěhování snížila v širokém věkovém rozpětí 15–29 let, nejvíce však ve věku 20–24 let. Sňatek jako důvod stěhování uvádělo v roce 2000 necelých 8 % migrantů, zatímco v roce 1993 to bylo přes 9 %, samozřejmě při vyšších absolutních počtech. Intenzita stěhování se ve věkových skupinách 20–24 a 25–29 let téměř vyrovnala, u 20–24letých však byla ve srovnání s rokem 1993 více než o třetinu nižší. Méně často než v roce 1993 se stěhovaly také rodiny s malými dětmi a snížila se intenzita stěhování starších osob ve věku 60 a více let. Klesly rozdíly v podílech migrantů podle pohlaví – ve věku 15–24 let patrně hlavně vlivem nižší úrovně sňatečnosti dynamičtěji klesl podíl

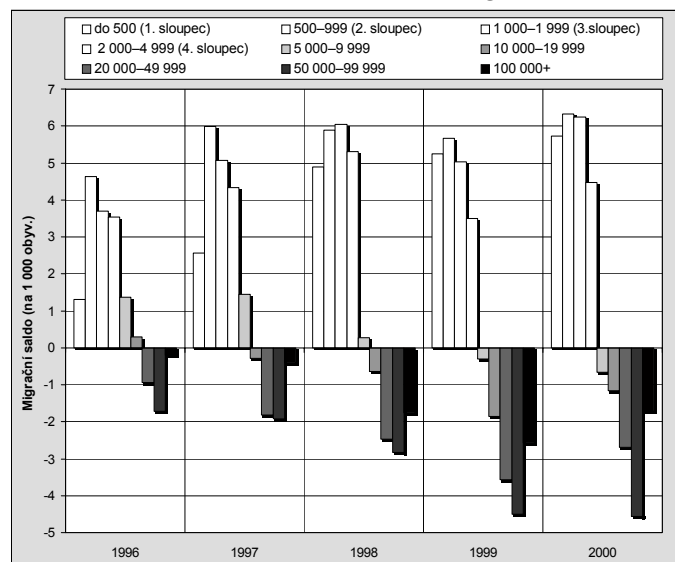
Obr. 7.3: Objem a intenzita vnitřní migrace

migrujících žen než mužů, vyšší mobilita se posunula do věku 25–29 let a 30–34 let, kde však již měli převahu stěhující se muži. Mírně se zvýšil (shodně u obou pohlaví o 2 body) podíl migrantů starších 60 let, ovšem při nižších počtech než v roce 1993 a při téměř dvojnásobné převaze migrujících žen (pětina migrujících žen byla v roce 2000 starší 60 let).

Při snižování rozsahu migrační mobility (lidé se stěhují spíše na kratší vzdálenosti) se však významně změnil preference stěhování obyvatelstva z hlediska velikostních skupin obcí a zároveň i směry stěhování. Koncentrační tendence se na rozdíl od minulých let od počátku 90. let zpomalovaly. Zatímco začátkem 90. let přibývalo obyvatelstva migrací ve velkoměstech s více než 100 tis. obyvatel a v menších městech do 50 tis. obyvatel, města s 50–100 tis. obyvateli již od počátku 90. let migračně ztrácela. Obce – kromě nejmenších do 500 obyvatel – zaznamenávaly migrační přírůstky. Od roku 1994 již stěhováním ubývalo i obyvatelstva středně velkých měst s 20–50 tis. obyvateli, od roku 1995 i obyvatelstva měst od 10 do 20 tis. obyvatel a v dalším roce se migračně ztrátovou stala i kategorie velkoměst nad 100 tis. obyvatel. V období 1997–2000 zaznamenával migrační úbytky soubor měst s více než 10 tis. obyvateli, přičemž relativně nejvíce ztrácela města s 50–100 tis. obyvatel (v roce 2000 v nich činil úbytek migrací 4,6 osob na 1 000 obyvatel). V roce 2000 byl poprvé zaznamenán úbytek obyvatelstva migrací také v obcích s 5–10 tis. obyvatel. Opačný vývoj lze pozorovat v obcích do 5 tis. obyvatel. Mezi obcemi s 500 až 5 tis. obyvateli měly nejvyšší migrační přírůstky obce s 500–999 obyvateli, v nichž relativní přírůstek stěhováním dosáhl maxima v letech 1999–2000 (6,3 osob na 1 000 obyvatel). Ve větších obcích intenzita migračního salda vzrůstala do roku 1998, od té doby osciluje či klesá. Zvláštní vývoj lze sledovat u nejmenších obcí do 500 obyvatel; jejich dřívější migrační úbytky se od roku 1995 změnil v přírůstek, relativní migrační saldo dosáhlo maxima v roce 1999, kdy přírůstek činil téměř 6 osob na 1000 obyvatel. Dekoncentrační tendence či migrační úbytky, jež se projevují od roku 1995 ve všech velikostních kategoriích měst, narůstaly po celou druhou polovinu 90. let, a to při téměř stabilním objemu migrace u malých a středních měst, zvýšeném objemu stěhování u měst s 50–100 tis. obyvateli a při snížení rozsahu migrace u velkoměst kromě Prahy. Vývoj objemu i salda migrace podle velikostních skupin obcí lze však porovnat jen orientačně vzhledem k možným, byť nevelkým, rozdílům v souborech měst a obcí příslušných kategorií v čase, neboť v důsledku změn v počtech obyvatel dochází k přesunům obcí do sousedních velikostních kategorií.

Obr. 7.4: Migrační saldo podle velikostních skupin obcí v letech 1996–2000 (vnitřní i zahraniční migrace)

Tab. 7.9: Vnitřní stěhování (migrační saldo a objem) podle velikostních skupin obcí

Obce s počtem obyvatel	1995		1998		2000		1995	1998	2000
	Saldo	Objem	Saldo	Objem	Saldo	Objem	Saldo na 1 000 obyvatel		
–500	945	36 179	3 608	36 864	4 424	37 048	1,1	4,2	5,2
500–999	2 634	35 336	4 487	36 299	5 081	36 195	3,1	5,2	5,8
1 000–1 999	3 039	35 085	4 950	35 828	5 144	35 536	3,4	5,5	5,7
2 000–4 999	2 818	37 794	4 914	39 532	4 370	39 112	2,7	4,6	4,0
5 000–9 999	232	30 954	–376	30 752	–1 104	29 946	0,2	–0,4	–1,2
10 000–19 999	–1 062	26 732	–1 518	28 284	–1 641	28 581	–1,2	–1,6	–1,7
20 000–49 999	–2 397	35 841	–4 031	36 163	–3 890	34 958	–1,9	–3,1	–3,1
50 000–99 999	–3 204	29 134	–5 226	31 394	–6 387	32 189	–2,9	–4,2	–5,1
100 000+	–3 005	41 805	–6 808	39 326	–5 997	38 871	–1,2	–3,1	–2,8
z toho: Praha	–1 799	21 029	–4 573	21 891	–3 602	21 996	–1,5	–3,8	–3,0

Obecný trend migrační bilance, ve smyslu rostoucí atraktivity obcí od 500 do 5 tis. obyvatel a dekoncentračních tendencí u velkoměst, je v územním pohledu podstatně modifikován konkrétní polohou obcí. V zázemí velkých měst a uvnitř sídelních aglomerací se projevuje rostoucí význam suburbanizačních procesů, takže migrační přírůstky mají i nejmenší obce; naopak ve venkovských oblastech bez možností zapojení do mezinárodních ekonomických aktivit či do prosperující výroby nebo služeb a bez vyhovujícího dopravního spojení ubývá obyvatelstva migrací v malých i větších obcích i ve městech. Suburbanizační tendence, které jsou z velké části způsobeny nerovinným trhem s byty

a rostoucími rozdíly v cenách pozemků a nemovitostí uvnitř měst a v jejich zázemí, se nejdříve a v největší míře rozvinuly u hlavního města Prahy.

Velká města ztrácejí obyvatelstvo migrací ve prospěch svého zázemí

Migrační bilance Prahy s příměstskými okresy Praha-západ a Praha-východ, se nimiž má Praha od roku 1992 záporné saldo migrace, se stále zhoršuje. V druhé polovině 90. let ostatně zaznamenávala Praha již úbytek obyvatelstva stěhováním téměř se všemi okresy Středočeského kraje. V roce 2000 v Praze úbytek migrací se Středočeským krajem činil téměř 5 tis. osob (4 910). Bylo to způsobeno převážně poklesem počtu přistěhovalých osob. Častější stěhování z velkoměst do jejich zázemí se postupně objevilo také v Brně a v Plzni, méně zřetelné byly tyto tendence v Olomouci, Liberci, Hradci Králové a Českých Budějovicích; poslední tři jmenovaná města však již několik let nedosahují hranice 100 tis. obyvatel. U měst, která nemají postavení samostatného okresu, lze na suburbanizační tendence usuzovat jen velmi opatrně na základě záporného migračního salda velkoměsta samotného a migračních přírůstků měst v blízkém okolí, neboť v rámci okresů není migrace běžně publikována směrově (Olomouc, Liberec, Hradec Králové, České Budějovice). Ostrava se svými specifickými ekonomickými a sociálními problémy a charakteristickým městským osídlením v zázemí zatím stojí stranou tohoto vývoje, stěhování se zázemím je spíše výměnného charakteru; i v Ostravě však obyvatelstva migrací ubývalo.

Tab. 7.10: Migrační výměna obyvatelstva velkoměst s okresy v jejich zázemí

Město (okresy v zázemí)	Ukazatel	1990	1993	1995	1997	1998	1999	2000
Hl. m. Praha	obrat	4 410	3 806	3 568	3 735	4 540	4 866	5 113
(Praha-východ, Praha-západ)	saldo	272	-250	-850	-1 479	-2 430	-2 690	-3 123
Brno	obrat	2 666	2 163	2 098	2 269	2 126	2 329	2 060
(Brno-venkov)	saldo	468	-71	-468	-647	-556	-617	-766
Plzeň	obrat	2 139	1 690	1 568	1 518	1 684	1 727	1 807
(Plzeň-jih, Plzeň-sever)	saldo	185	16	-208	-388	-458	-567	-523
Ostrava	obrat	5 513	4 625	3 922	3 554	3 920	3 950	3 637
(Frýdek-Místek, Karviná, Opava, Nový Jičín)	saldo	-23	-537	-354	-428	-438	-364	-319

Poznámka: Znaménko mínus u salda znamená migrační ztrátu velkoměsta ve prospěch sousedních okresů.

I v novém správním uspořádání platném od roku 2000 lze nalézt charakteristické rysy diferenciací velkých regionů na základě vývoje migrace posledních let. Mezi oblastmi se stabilně vysokým migračním obrátem a s nejvyšší účinností, kde přitom ale nastaly v 90. letech významné změny ve směrech stěhování a tedy v orientaci migračního salda, patřila Praha s nejvyššími migračními úbytky a Střední Čechy s největšími přírůstky, neboť tyto regiony vytvářejí jediný vzájemně silně provázaný ekonomický prostor. Vysokou migrační účinnost vykazovala též Moravskoslezská oblast, ovšem při nízkém obrátu a větších migračních úbytcích obyvatelstva. Administrativní změny jen potvrdily stagnující nízký migrační pohyb v regionech jižní Moravy, Českomoravské vrchoviny a Střední Moravy. Tyto regiony spolu s oblastí Severovýchod, podobně jako o něco migračně aktivnější jižní, západní a severní se vyznačovaly poměrně vyrovnaným, avšak nízkým počtem přistěhovalých a vystěhovalých, tedy nízkým obrátem, velmi nízkým migračním saldem a tím i nízkou efektivitou migrace. Kromě Prahy a středních Čech a severní Moravy zůstávají větší regiony migračně v podstatě uzavřeny. Frekvence stěhování na menší vzdálenosti, na úrovni nových krajů, byla vyšší pouze v regionu Severozápad, kde v Ústeckém kraji šlo při obrátu téměř 9 tis. osob a skoro nulovém saldu o migraci výměnného charakteru, a v Karlovarském kraji, kde při nízkém obrátu 4,6 tis. osob a větších migračních úbytcích obyvatelstva (saldo -625 osob) bylo dosaženo 17 procentní účinnosti migrace.

Tab. 7.11: Vnitřní stěhování mezi oblastmi České republiky v roce 2000

Oblast (NUTS 2)	Kraje (NUTS 3) zahrnuté v oblasti	Přistěhovalí	Vystěhovalí	Saldo	Obrat	Účinnost (v %) ¹
Hlavní město Praha	Hl. m. Praha	9 197	12 799	-3 602	21 996	16,4
Střední Čechy	Středočeský	13 089	7 248	5 841	20 337	28,7
Jihozápad	Jihočeský, Plzeňský	4 918	4 452	466	9 370	5,0
Severozápad	Karlovarský, Ústecký	5 248	5 884	-636	11 132	5,7
Severovýchod	Liberecký, Královéhradecký, Pardubický	6 248	6 059	189	12 307	1,5
Jihovýchod	Jihomoravský, Vysočina	5 115	5 245	-130	10 360	1,3
Střední Morava	Olomoucký, Zlínský	4 537	4 379	158	8 916	1,8
Moravskoslezsko	Moravskoslezský	2 520	4 806	-2 286	7 326	31,2

¹ účinnost migrace neboli migrační efektivita je poměr absolutní hodnoty migračního salda a migračního obrátu, vyjádřený v procentech

Protože kraje Středočeský a Hlavní město Praha jsou v územní hierarchii zároveň kraji i oblastmi, vykazovaly také na krajské úrovni tyto regiony nejvyšší migrační mobilitu. Moravskoslezský kraj, který je zároveň také samostatnou oblastí, byl výjimečný i na krajské úrovni – druhými, po Praze nejvyššími úbytky obyvatelstva stěhováním (–2,3 tis. osob) při nejvyšší, více než 30 procentní účinnosti.

Ani v roce 2000 zatím nedošlo k významnějším změnám v trendech migrační mobility obyvatelstva. Dále ubývalo obyvatelstva stěhováním již v obcích a městech s více než 5 tis. obyvateli a rostly menší obce zejména od 500 obyvatel. Nejvýznamnější migrační motivací zůstává stále stěhování z bytových důvodů, jež je však v 90. letech založeno na zcela jiných základech než v minulosti. Z bytových důvodů se stěhuje kolem 30 % osob, zatímco stěhování za prací uvádí jako důvod migrace jen 6 % osob, což zatím nesignalizuje výraznější změnu migračního chování naší populace pod vlivem západních vzorů. Novinkou v migračních trendech zejména druhé poloviny 90. let jsou suburbanizační tendence osídlení, projevující se zejména v Praze, Brně, ale i dalších velkoměstech, jež jsou ovšem vyvolány především ekonomickými podněty. Ani nižší úroveň nezaměstnanosti v nich nepřitahuje při minimální nabídce volných bytů (po praktickém zastavení hromadné výstavby, zvláště družstevní) nové obyvatele v takovém rozsahu jako dříve. Dalším trendem migračního vývoje je i pokračující vylidňování špatně dostupných malých sídel, vzdálených od ekonomických center, která se i v 90. letech mění na sídla s rekreační funkcí. Rekreační objekty v nich slouží jako druhé bydlení pro určité vrstvy městského obyvatelstva (zejména v důchodovém věku), které zde žije přechodně část roku. Část dřívějších rekreačních objektů se však opět vrátila k funkci trvalého bydlení: především ty objekty, jež mají výhodnou polohu blízko center či dobrou dopravní dostupnost. Je nepochybné, že rozmanitost životních způsobů populace roste a že evidence stěhování na základě změny trvalého bydliště reprezentuje skutečnou mobilitu jen zčásti.

Intenzita stěhování za prací je stále velmi nízká

Poznámka:

Podle klasifikace Evropské unie z r. 1990 (La Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques – NUTS) byly vytvořeny s platností od 1.1.2000 územní jednotky NUTS 2 (8 oblastí); označení NUTS 3 se používá pro současné kraje, NUTS 4 pro okresy, NUTS 5 pro obce. Celé území České republiky je v této hierarchické klasifikaci ve skupině NUTS 1.